

EL DEUTE DELS ESTATS UNITS AMB L'AMÈRICA LLATINA

Breu cronologia d'algunes de les intervencions més conegudes

HÉCTOR VELARDE

El 10 de març de 1999, durant una visita oficial a Guatemala, el president nord-americà William Clinton va declarar que l'ajuda oferta pel seu país a les forces armades de la nació centreamericana havia estat un error que els Estats Units no haurien de repetir. Al cap de poc, l'influent diari The Washington Post va afirmar en un editorial que el cas de Guatemala havia estat, si no especial, sí estrany, per les violacions dels drets humans que va provocar. La realitat, per desgràcia, és molt diferent.

Des que el 1787 Thomas Jefferson va afirmar que era necessari ajornar la independència de l'Amèrica llatina "fins que els Estats Units [poguessin] beneficiar-se'n", la política nord-americana cap a la nostra Pàtria Gran ha estat marcada pel que Noam Chomsky ha denominat la defensa de la "cinquena llibertat": la llibertat d'intervenir en els afers interns d'altres nacions i disposar dels seus recursos en benefici propi.

Al llarg de la seva existència, els Estats Units han intervingut en més de 100 ocasions a l'Amèrica llatina, utilitzant sempre com a coartada la defensa de la democràcia. Semblaria un acudit dolent, si no fos perquè el saldo tràgic d'aquestes intervencions és prou conegut:: dictadures militars, governs titelles, centenars de milers de morts, desenes de milers de desapareguts, pobles explotats i nacions humiliades...

Si els Estats Units desitgen liquidar el seu deute amb l'Amèrica llatina, haurien de deixar de banda disculpes hipòcrites i començar a reconèixer el veritable paper que han tingut en la nostra història. Potser aleshores podríem començar a pensar en un nou tipus de relació basada en la comprensió i el respecte mutu.

1836: Els colons nord-americans declaren la independència de l'estat mexicà de Texas amb el suport del Govern dels Estats Units. Tot i que l'esclavitud es va abolir completament a Mèxic el 1829, es va mantenir vigent a Texas per l'oposició dels colons. Els Estats Units reconeixen la nova "república" un any més tard.

1846-1848: Després d'annexionar-se Texas i d'una sèrie de reclamacions frustrades per obtenir indemnitzacions, els Estats Units van crear un incident fronterer per justificar una agressió a Mèxic. La guerra acaba amb la derrota mexicana i la pèrdua de la meitat del seu territori. El general Ulises Grant va escriure sobre això: "M'avergonyeixo del meu país en recordar aquella invasió."

1855-1860: L'aventurer William Walker envaeix Nicaragua al capdavant d'un grup de mercenaris. Els Estats Units s'apressen a reconèixer el filibuster com a nou president de la nació centreamericana fins amb intercanvi d'ambaixadors. El nou president restableix l'esclavitud, declara l'anglès idioma oficial i reparteix terres entorn d'una possible ruta canalera entre els seus partidaris. L'episodi finalitza amb la derrota de Walker i la seva fugida, ajudat pel govern nord-americà. Després de dues noves invasions en territori centreamericà,

Walker és finalment afusellat a Honduras.

1898-1901: Després de crear l'incident del *Maine*, els Estats Units intervenen en la guerra de Cuba. La Guerra acaba amb la derrota espanyola, la independència cubana frustrada i l'annexió de Puerto Rico pels Estats Units. Des del començament del segle, Cuba havia atret l'atenció dels expansionistes nord-americans. El 1823 el secretari d'estat John Quincy Adams va declarar que els nord-americans havien d'esperar el moment propici perquè l'illa, per efecte de les "lleis de la gravitació política", caigués en les seves mans com una fruita madura.

1903: El president Theodore Roosevelt envia vaixells de guerra en suport de la rebel·lió que separa Panamà de Colòmbia. El govern nord-americà reconeix la nova nació tan sols 3 dies després de la seva declaració d'independència. L'aventurer francès Philippe Bunau-Varilla escriu la constitució i negocia el tractat del canal que atorga, a perpetuïtat, més de 1.400 km2 de territori panameny als Estats Units.

1909-1925: Els Estats Units intervenen a Nicaragua i provoquen la renúncia del president José Santos Zelaya. Zelaya havia proposat que les companyies mineres nord-americanes paguessin

impostos. Adolfo Díaz, extresorer d'una de les companyies, és finalment imposat com a nou president. Els nord-americans prenen el control de les finances.

1915-1934: *Marines* nord-americans desembarquen a Haití per sufocar una revolta. El president Sudre Dartiguenave fa importants concessions econòmiques. Els Estats Units estableixen un protectorat que dura 19 anys.

1917: Deu mil soldats nord-americans penetren a Mèxic amb l'objectiu de capturar Pancho Villa. Villa havia protagonitzat l'any anterior l'única invasió mexicana en territori nord-americà en atacar la ciutat de Columbus. L'expedició punitiva nord-americana acaba gairebé un any després amb un rotund fracàs.

1926-1933: Els Estats Units intervenen a Nicaragua per sufocar una rebel·lió. August C. Sandino es nega a deposar les armes fins que els invasors abandonin les terres nicaragüenques. La guerra acaba amb una derrota històrica per als nord-americans. Sandino és assassinat un any després per ordres d'Anastasio Somoza García -l'home de confiança dels Estats Units- que inicia una sagnant dictadura.

1946: Especialitzada en la lluita contrainsurgent, a l'Escola s'han ensenyat, entre altres "matèries", tècniques de tortura i execució. L'Escola ha demostrat la seva "eficàcia pedagògica" en "formar" alguns dels violadors més grans dels drets humans de l'hemisferi.

1954-1996: La CIA munta i finança un cop d'estat a Guatemala per derrocar el president Jacobo Arbenz. Arbenz havia nacionalitzat les terres ocioses de la *United Fruit* per les quals havia pagat el que l'empresa nord-americana havia declarat que valien en els seus llibres de comptabilitat. La violència provocada des d'aleshores pels successius governs militars va deixar un saldo de 160 milions de morts i 40 mil desapareguts.

1959-??: Després del triomf de la Revolució Cubana, el president Dwight Eisenhower autoritza operacions encobertes amb la finalitat d'assassinar l'aleshores primer ministre Fidel Castro. El 1961 la CIA organitza i finança un desembarcament mercenari a Cuba per derrocar el govern. La invasió acaba amb un rotund fracàs en menys de 72 hores i el president John Kennedy n'assumeix la responsabilitat total. Des d'aleshores, la política terrorista i el bloqueig econòmic aplicats pel govern nord-americà han causat centenars de morts i pèrdues per més de 40 mil milions de dòlars a l'economia cubana.

1963-1965: La CIA duu a terme una campanya propagandística en contra del president dominicà Juan Bosch que culmina amb un cop d'estat. Bosch havia anunciat una sèrie de reformes que

beneficiaven els treballadors del país. Després d'un alçament de militars constitucionalistes que demanaven el retorn de Bosch, els Estats Units intervenen al capdavat d'una força "multinacional" i finalment imposen un nou president.

1964: La CIA tira endavant una campanya propagandística en contra del president brasiler João Goulart que culmina amb un cop d'estat. Goulart havia iniciat una sèrie de reformes que limitaven els guanys de les empreses transnacionals.

1970-1973: Arran del triomf de Salvador Allende en les eleccions de Xile, el president Richard Nixon destina 10 milions de dòlars per desestabilitzar el nou govern. La CIA organitza i finança un cop d'estat que instal·la en el poder Augusto Pinochet i deixa un balanç de més de 3.000 morts i desapareguts. Allende havia iniciat un procés de nacionalització d'indústries estratègiques que afectaven els interessos de les empreses nord-americanes al país.

1979-1990: Amb el triomf de la Revolució Popular Sandinista a Nicaragua, el president nord-americà James Carter autoritza operacions de la CIA en suport de l'oposició. Durant el govern de Ronald Reagan es destinen centenars de milions de dòlars a la creació d'un exèrcit mercenari que, des de la veïna Hondures, es dedica a sabotejar els esforços nicaragüencs per construir una societat democràtica i plural. La guerra costa al país 60 mil morts i 2 mil desapareguts, a més de 17 mil milions de dòlars en pèrdues que els nord-americans es neguen a pagar malgrat la decisió de la Cort Internacio-

nal de Justícia el 1986. Finalment, l'oposició arriba al poder el 1990 després d'un procés electoral marcat per l'intervencionisme dels Estats Units.

1980-1992: La CIA té un paper fonamental en la concepció i organització de les agències de seguretat de què van sorgir els grups paramilitars d'El Salvador. Durant la guerra civil salvadorenca, els Estats Units van donar suport als successius governs militars amb més de 5 mil milions de dòlars. La guerra va deixar un saldo de 75 mil morts i 8 mil desapareguts.

1983: Tropes nord-americanes envaeixen Granada poc després que un cop d'estat acabés amb el règim de Maurice Bishop. Segons el president Ronald Reagan, Granada, una illa de 340 km² i 110 mil habitants, representava una amenaça militar per als Estats Units. Reagan havia mostrat la seva preocupació per un aeroport que treballadors cubans estaven construint per desenvolupar el turisme. Després de la invasió, els Estats Units anuncien la seva decisió d'acabar l'aeroport per desenvolupar el turisme.

1989: Els Estats Units envaeixen Panamà amb el pretext de capturar Manuel Antonio Noriega, un exagent de la CIA acusat de tràfic de drogues. El govern nord-americà tenia coneixement, almenys des del 1972, de les activitats il·lícites de Noriega, però el va mantenir en la seva nòmina mentre li va ser útil. La invasió va deixar un balanç de set mil morts i desapareguts, així com pèrdues milionàries.

CHOMSKY, Noam. *La quinta libertad. La política internacional y de seguridad de Estados Unidos*. San Salvador: UCA, 1987.

CHOMSKY, Noam. *Lo que realmente quiere el tío Sam*. Mèxic: Siglo XXI, 1995. Disponible en anglès a <http://www.worldmedia.com/archive/sam/samcontents.html>

Comisión para el Esclarecimiento Histórico. *Guatemala: Memoria del silencio*. Guatemala, s/e, 1999. Disponible a <http://hrdata.aaas.org/ceh/mds/spanish/>

DÍAZ ACOSTA, América i altres. *Panorama histórico-literario de nuestra América. Tomo I (1900-1943) y Tomo II (1944-1970)*. La Habana: Casa de las Américas, 1982.

DIETRICH, Heinz. *Noam Chomsky habla de América Latina y México*. Mèxic: Océano, 1998.

Fighting for Our Lives. *Forgotten and Neglected Histories. Imperial America*, 3 d'abril de 1998. Disponible a <http://www.ultinet.net/~fancie/imperial.htm>

GALEANO, Eduardo. *Memoria del fuego III. El siglo del viento*. Mèxic: Siglo XXI, 1987.

Informe de la Comisión de la Verdad para El Salvador (1992-1993). *De la locura a la esperanza. La guerra de 12 años en El Salvador*. San Salvador: Arcoiris, s/f.

MEDINA CASTRO, Manuel. *Estados Unidos y América latina, siglo XIX*. La Habana: Casa de las Américas, 1968.

RAMÍREZ, Sergio. *El muchacho de Niquinohomo*. La Habana: Editora Política, 1988.

ROSENFELDER, Mark. *U.S. Interventions in Latin America*, 1996. Disponible a <http://www.tezcat.com/~markrose/latam.html>

SANTILLÁN PERALBO, Rodrigo. *En las Garras del Imperio*, 20 d'agost de 1998. Disponible a <http://www3.satnet.net/imperio/>

Small Planet Communications. *The Age of Imperialism. An On-line History of the United States*, 13 d'abril de 1998. Disponible a <http://www.smlplanet.com/imperialism/toc.html>

VILLALPANDO, José Manuel. *Las balas del invasor. La expansión territorial de los Estados Unidos a costa de México*. Mèxic: Porrúa, 1998.